

Originalni članak
doi: 10.5937/NPDUNP2002096P
UDK: 811.163.41'373.22

PODUDARANJA U ZONIMSKOM SISTEMU VUKOVOG RJEČNIKA I JEDNOG PRIJEPOLJSKOG SELA

Veselin Petrović

Institut za srpski jezik SANU – Beograd

Ovaj rad daje pregled i analizu podudaranja između zoonimskih sistemâ u Vukovom *Rječniku* i prijepoljskog sela Miljevići. U uvodnom delu rada razmatraju se onomastički termini i njihov status u pomenutim zoonimskim sistemima, sa posebnim osvrtom na definisanje termina *zoonim*. Centralni deo rada se bavi uočenim sličnostima (i nekim razlikama) poređenih sistema, podeljenih na *motivisane* i *nemotivisane* zoonime, pri čemu su motivisani zoonimi razvrstani u tri leksičko-semantičke grupe (boja celokupnog tela životinje, boja jednog dela tela životinje i neka dominantna osobina životinje koja nije uslovljena bojom) u okviru kojih se dalje dele u odgovarajuće podgrupe, shodno tradicionalnoj klasifikaciji srpske zoonimske leksike. U završnom delu rada daje se zaključni osvrt na uzroke i razloge za uočena poklapanja i razlike u posmatranim zoonimskim sistemima.

Ključne reči: Vukov *Rječnik*, Miljevići, zoonim, zoonimija, motivisanost, nominacija, podudaranje.

UVOD

Zoonimija, kao onomastička disciplina, bavi se prikupljanjem, analiziranjem i opisivanjem *zoonima* – imena domaćih životinja – nastalih posredstvom vizuelnog, auditivnog ili asocijativnog odnosa između čoveka (*imenitelja*, *nominatora*) i životinje koja se imenuje (*nominuje*), i to najčešće kroz imeniteljevo poimanje jedne ili više (naj)upečatljivijih karakteristika konkretne životinje. To su uglavom boja krzna ili perja, izgled i(li) konfiguracija pojedinih delova tela ili pak celog tela životinje, ali i narav i ponašanje, pa i životni ciklus životinje (od dolaska na svet, preko odrastanja, do formiranja u odraslu jedinku), kao i karakteristike poput pola, uzrasta, mladenja, starenja itd.

Nakon ekscerpiranja zoonimske građe, prikupljeni primeri se najčešće svrstavaju u nekoliko leksičko-semantičkih skupina zarad čijeg razgraničenja se prilikom analize dobijene građe redovno nameću sledeća dva pitanja: **1°** *Kako se neka (konkretna) životinja zove?* i **2°** *Zbog čega se ta životinja zove upravo tako?*,

čime je glavna pažnja usmerena ka preciznom utvrđivanju motivacije imenovanja neke životinje. Odgovore na ova pitanja uglavnom daju jezički uslovi i vanjezičke okolnosti pod kojima je neki zoonim nastao, pa je tako bilo i u slučaju analize zoonima ekscerpiranih iz Vukovog *Srpskog Rječnika* (Petrović 2019) i onih

prikupljenih kroz terenska istraživanja na području *prijepoljskog sela Miljevići* (Petrović 2013), a poređenje dva pomenuta sistema (sa akcentom na podudarnosti i uz osvrt na pojedine razlike) može da ponudi odgovore na neka od pitanja statusa zoonima u govoru žitelja prijepoljskog kraja, kao i razvoja zoonima kao dela srpske leksike od Vukovih dana do danas.²

Pristup *statusu zoonima* u Vukovom *Rječniku* rešen je različito u odnosu na pristup pri analizi građe nađene u pomenutom prijepoljskom selu: u *Rječniku*, Vuk zoonime beleži malim slovima i time ih (donekle, mada ne i u potpunosti) izjednačava sa klasom *apelativa* (opštih naziva), pa ih stoga nije bilo lako ni jednostavno prepoznati, niti jasno i nedvosmisleno definisati kao zoonime.³ S druge strane, zoonimi nađeni na području Miljevića sortirani su i analizirani u skladu i prema smernicama *savremene onomastičke discipline zoonimije*, koja zoonime tretira kao lična imena (životinjâ), i stoga ih beleži velikim početnim slovom, što je slučaj i sa vlastitima imenima (i prezimenima) ljudi, imenima naseljenih mesta, geografskih regija, kopnenih i vodenih površina itd.

S tim na umu, prilikom rada na sistemu zoonima u *Rječniku*, uzete su u obzir (i posmatrane kao *zoonimi*) odrednice kod kojih je u objašnjenju/definiciji nedvosmisleno istaknuto da je reč o imenu životinje – kao i pojedine odrednice koje nemaju takvu kategorizaciju, ali zato definišu primarnu (i konkretnu) osobinu određene (pojedinačne) životinje, a, kao što je pomenuto u gornjem delu teksta, takva osobina služi kao najčešći motiv za nominaciju. U sistem zoonima Vukovog *Rječnika* nisu uvršćene imenice koje predstavljaju ime vrste (*ovca*, *svinja*, *pas* i slično), kao ni deminutivi, augmentativi ili pejorativi – osim ukoliko je pri objašnjenju takve odrednice konkretno naznačeno da je u pitanju ime životinje.⁴

Nasuprot tome, prilikom terenskih istraživanja u Miljevićima (i drugim selima prijepoljske opštine), utvrđivanje statusa zoonima u odnosu na druge onomastičke kategorije bilo je jednostavno i zahtevalo je jedino (i obavezno) traženje odgovora na dva gore navedena pitanja: svaki primer koji bi u razgovoru sa ispitanikom – stanovnikom pomenutog sela pokazao da neka konkretna životinja ima ime za koje postoji konkretan razlog (motiv), smatrao se zoonimom i pisao se velikim početnim slovom – pa se, tako, među zabeleženim zoonimima mogu naći i apelativi, hidronimi, antroponimi i druge onomastičke kategorije koje su *zoonimisane* procesom *transonimizacije*, a takođe su kao zoonimi zabeleženi i deminutivni, augmentativni ili pejorativni oblici, ukoliko su ispunili gore rečeni kriterijum.

Pre nego što se pređe na analizu poklapanja dva zoonimska sistema po leksičko-semantičkim grupama, treba pomenuti i razloge zbog kojih je za ovo poređenje izabrano upravo selo Miljevići, a oni su geografskog, istorijskog, kulturološkog i jezičkog aspekta: smešteno u brdima južno od administrativnog centra opštine Prijepolje, negostoljubivog terena i oštre klime, sa gustim šumama i širokim pašnjacima, ovo selo je tipičan primerak tradicionalne ruralne srpske zajednice patrijarhalnih vrednosti i načina života.⁵ Budući da pripada opštini Prijepolje, koja je smeštena na samom jugozapadnom rubu Republike Srbije, stanovnici Miljevića (i okolnih sela) zadržali su govorne karakteristike istočnohercegovačkog tipa (sa uglavnom predominantnim ijekavkim izgovorom refleksa starog glasa *jat*), pa je govor stanovnika tog kraja, u svetlu savremenih dijalekatskih prilika, na teritoriji Srbije najpribližniji *vukovskom* i Vukovom govoru, kakav se zatiče u *Rječniku*.⁶ Ove (i neke druge) jezičke i vanjezičke odlike Miljeviće čine adekvatnim (ako ne i

reprezentativnim) predstavnikom za onomastičko poređenje sa leksikom iz (vremenskog perioda nastanka) Vukovog *Rječnika*.

1. Motivisani zoonimi

Osnovni kriterijum klasifikacije i analize zoonimske leksike uopšte (bilo da se radi o prikupljanju i sortiranju odrednica iz rečnika, književnoumetničkog dela ili audio-zapisa dobijenog kroz terenska istraživanja) odnosi se na *motivisanost* zoonimâ i njihovu vezu sa semantikom apelativâ iz kojih su nastaja(li) kroz proces *onimizacije*, a putem *imenovanja (nominacije)* – i to važi za oba posmatrana zoonimska sistema: kako za zoonime nađene u Vukovom *Rječniku*, tako i za građu prikupljenu na terenu sela Miljevići.

U sledećem delu rada daje se pregled *poklapanja motivisanih zoonima* dva poređena sistema, tako što su zoonimi podeljeni u pomenute leksičko-semantičke grupe koje oslikavaju motiv nominacije uslovljen različitim karakteristikama životinje, i to na način na koji je u ranijem radu razvrstana građa iz Vukovog *Rječnika* (prema *boji celokupnog tela životinje, boji jednog dela tela životinje i jednoj dominantnoj osobini životinje koja nije uslovljena bojom*), a radi lakše i preglednije analize sličnosti dva pomenuta zoonimska sistema.

Kao kriterijum za određivanje referenci za poklapanje poslužice samo oni primeri koji su u oba zoonimska sistema *identične fonetske strukture*. Semantički aspekt datih primera poslužice kao dodatni činilac u analizi utvrđinja podudaranja (a donekle i razlikovanja) dva analizirana sistema, a akcenatski aspekt tih primera za potrebe ovog rada biće zanemaren. Svi primeri identične fonetske strukture u ovom radu će biti verodostojno preneti – onako kako su zabeleženi u prethodnim radovima koji su se bavili njihovom analizom (Petrović 2013 i Petrović 2019). Na kraju, potrebno je naglasiti još i to da su odrednice iz Vukovog *Rječnika* u ovaj rad doslovno prepisane onako kako su u njemu zabeležene (ćirilicnim pismom i malim početnim slovom, sa adekvatnim akcentom, eventualnim genitivnim nastavkom, gramatičkim rodom, objašnjenjima i dopunama na srpskom, nemačkom i latinskom jeziku i bez izmene izvornih pravopisnih uzusa), a isti princip važi i za odrednice iz rada o zoonimima sela Miljevići (ćirilicnim pismom i velikim početnim slovom, uz prepisane prozodijske elemente i objašnjenja odrednica – osim u slučaju primerâ datih u fusnotama, radi vizuelnog ujednačavanja teksta).

1.1. Zoonimi motivisani bojom celokupnog tela životinje

Poklapanja među poređenim zoonimskim sistemima motivisanim *crnom bojom spoljašnjosti* životinje nađena su u četiri primera, od kojih je jedan izveden od pridevske osnove *vran-* i tri od osnove *gal-*.

Vuk:

вранац, нца, м. *der Rappe (schwarzes Pferd)*, equus ater
[1 вран 2, галин].

галоња, м. *ein schwarzer Ochs*, bos ater.

гара, ф. *Russbraunes Schaf*, ovis atra, fuliginosa.

гарѡв, гарѡва, м. *ein schwarzer Hund*, canis ater.[cf. мрков 2].

Petrović 2013:

Вра̀нац, коњ црне (вране) боје длаке

Га̀лоња, бик црне боје длаке

Га̀ра / Га̀ра, в. *Га̀ља / Га̀ља*⁷

Га̀рѡв, в. Галоња

Poređenjem zoonima motivisanih *belom bojom spoljašnjosti životinje*, pronađena su poklapanja u dva primera izvedena od pridevske osnove *bel-* (*b(i)jel-*, *bil-*). Treći i poslednji primer iz ove grupe prisutan u oba sistema jeste zoonim *Đogat* i u Vukovom *Rječniku* on određuje konja bele boje, dok se u Miljevićima (a i u ostalim selima prijepoljske opštine u kojima je sprovedeno prikupljanje zoonimske građe), prema rečima ispitanika, ovim imenom označava dobar, snažan i naočit konj, što ga svrstava u grupu *nemotivisanih zoonima*, budući da je, od vremena nastanka *Rječnika*, (bar kad je u pitanju prijepoljski kraj, a vrlo moguće i šira okolina) očigledno izgubio svoju motivisanost belom bojom.

Vuk:

бијѐлац, *лца*, м. (јуж.) *der Schimmel*, equus albus [бјелаш, ђогат, 2. ђогин].

бѡјелка, ф. (јуж.) бијела кокош, *Name ur eine weiße Henne*, alba (gallina).

ђѡгат, м. *der Sghimmel*, equus albus, [vide] б и ј е л а ц [1] cf. Ђогин.

Petrović 2013:

Бѐлац, коњ беле боје длаке

Бѐлка, в. *Бела*⁸

Ђѡгат, само за именовање коња,

и то најчешће у значењу *добар коњ*

U *Rječniku*, zoonimi motivisani *sivom bojom* nastali su izvođenjem iz prideva *siv* (kao prideva koji označava biće, predmet ili pojavu sive boje u njenom osnovnom značenju), ali i izvođenjem iz pridevâ kojima se označavaju sledeće nijanse sive boje: *zekast*⁹, *zeljast*, *kratast*, *kulatast* ili *kulašast*, *lasast* i *macast*¹⁰ (Petrović 2019: 13), dok su u Miljevićima u takvim primerima zabeležene nijanse *golubije siv*, *zekast* i *siⁿgav*¹¹. Pored dva zoonima motivisana pridevom *siv*, u oba sistema su prisutni i zoonimi nastali od prideva *zekast* i oni pokazuju kako je siva boja neretko zamenjivana zelenom, pa je pored svojih regularnih nijansi, u prošlosti, ali i danas, označava(na) i *zekastom*, što je nijansa koja najverovatnije predstavlja asocijaciju na boju zeca.¹²

Vuk:

зѐкан, м. vide зеленко: Када Рајко доћера *зекана* –

зѐкоња, м. во, који има длаку као у зеца, *ein hafenfarbiger Ochs*, bos pilisleporinis.

сѡвац, сѡвца, м. сив коњ, *der Grauschimmel*, equus canus cf. сиваљ: прође *сивац* Крушевац, *das ist vorbei!*

сѡвоња, м. сив во, *ein grauer Ochs*, bos canus.

Petrović 2013:

- Зѣкан**, коњ, сивкасте (зекасте) боје длаке
- Зѣкоња**, бик сивкасте (зекасте) боје длаке
- Сѣвац**, коњ сиве боје длаке
- Сѣвоња**, бик сиве боје длаке

Zoonimi motivisani *žutom i(li) nekom (tamnijom ili svetlijom) nijansom smeđe boje spoljašnjosti životinje* izvedeni su iz žute kao osnovne boje i njenih derivata – a to su, u slučaju *Rječnika*, nijanse *doratasta*¹³ i *lisasta*, a u slučaju Miljevića *doratasta, jelasta, kula(ša)sta, lisasta* i *zlatna* nijansa, pa su tako uočena međusobna poklapanja kod tri primera poređenih sistema:

Vuk:

- дѡрат**, m. *der Braune*, equus fuscus, spadix. [cf. дорин].
- дѡруша**, f. доратаста кобила, *die Braunfutte*, equa fusca.
- жѡја**, f. *ein gelbes Schwein (Sau)*, porca flava.

Petrović 2013:

- Дѡрат**, коњ тамносмеђе (доратасте) боје длаке
- Дѡруша**, кобила тамносмеђе боје длаке
- Жѡја**, керуша жуте боје длаке

Zoonimi motivisani *crvenom bojom spoljašnjosti životinje*, kao i nijansama na prelazu od crvene ka riđoj boji, u *Rječniku* su uglavnom izvedeni od pridevâ *alatast* i *riđ*. Na području Miljevića, ova boja i njoj pripadajuće nijanse nisu čest motiv nominacije životinja, a kada jesu, obično se njima imenuju goveda i živina (Petrović 2013: 418) Razlog za malobrojnost primera iz ove grupe na teritoriji ovog, ali i drugih sela iz prijevoljske opštine, može biti dvojak: usled konstantnog višedecenijskog smanjenja broja stanovnika u ruralnim delovima ove opštine, smanjen je i stočni fond u (preostalim seoskim) domaćinstvima, što kao posledicu ima i smanjen broj zoonima koji su u stalnoj upotrebi, pri čemu su danas najfrekventniji uglavnom oni koji se redovno i konstantno koriste generacijama unazad i u tom slučaju se uočava pojava da stanovnici ovog kraja pojedine zoonime koji prema drugim publikacijama spadaju u ovu leksičko-semantičku grupu, zapravo svrstavaju u druge grupe – dakle, određuju ih kao zoonime motivisane drugom, najčešće žutom bojom i njenim nijansama.¹⁴ Iz tih razloga nije došlo do fonetskog poklapanja između sedam primera zabeleženih u *Rječniku* i četiri primera koja su zabeležena u Miljevićima, ali to svakako ne isključuje realnu pretpostavku da su zoonimi ove leksičko-semantičke grupe (oni koji su prisutni i potvrđeni u Vukovom *Rječniku*, ali i drugi) u prošlosti bili poznati ne samo ovom prijevoljskom selu, već i široj okolini.

Zoonimi koji su motivisani *plavom bojom* slabo su zastupljeni na ispitivanom prostoru prijevoljske opštine, pa je tako zabeležen samo jedan primer nastao ovakvom motivacijom: *Plavonja*. Jedan od razloga tome može biti i pretpostavka da u se svesti nominatorâ sa ispitivanog područja plava boja obično doživljava(la) kao nešto bledo i neupečatljivo, što stoji u direktnoj suprotnosti sa osnovnim načelom

imenovanja životinja: kao motiv za nominaciju služi neka upečatljiva osobina (u ovom slučaju, boja) životinje. U Vukovom *Rječniku* nije zabeležen nijedan primer zoonima motivisanog plavom bojom spoljašnjosti životinje.

1.2. Zoonimi motivisani bojom jednog dela tela životinje

Zoonimi nastali prema *kombinaciji boje i belega* motivisani su različitom bojom jednog ili više belegâ na telu (najčešće u obliku pege ili pruge po glavi, stomaku, nogama ili na repu) u odnosu na boju ostatka tela životinje. Ovde su zabeležena poklapanja kod tri takva primera: dva za ovce sa flekom preko njuške i jedan za konja sa flekom (ili flekama) po nogama.

Vuk:

брња, f. брњаста коза, *Ziege die auf der Kafe eine Bläffe hat*, capra maculamhabens in naso.

брња, m. (ист.) vide брњо.

брњо, m. (јуж.) [cf. 2. брња] 1) брњаст коњ, vide брњаш.
– 2) (у Грбљу) име јарцу, *Bodsname*, nomen capro indi solitum.

пџтаљ, коњ путоногаст, *ein Pferd, das eine Blaffeam Fusse hat*, equus habens maculam in pede.

Petrović 2013:

Брња, овца са флеком преко њушке

Брњо, ован са флеком преко њушке

Пџтаљ, коњ са белом флеком на једној или две ноге

Zoonimi motivisani *ravnomerno raspoređenim šarenilom životinjskog krzna ili perja* predstavljaju čestu pojavu u zoonimskom sistemu srpskog jezika i mogu se koristiti u imenovanju svih vrsta domaćih životinja koje ispinjavaju navedeni kriterijum. U *Rječniku* se u ovoj grupi nalazi neveliki broj onih zoonima koji su nastali prema leksemi *šaren*¹⁵, dok je u Miljevićima, pored njih, zabeleženo i nekoliko primera nastalih prema pridevima *pirgav* (ili *pirgast*) i *graor(k)ast*.

Vuk:

шарац, рца, m. шарен коњ, као н. п. Шарац Краљевића Марка.

шарџв, шарџва, m. *ein schediger Hund*, canis varius: повукао *шарова* за реп (рече се кад ко штетује).

шароња, m. *der schedige Ochs*, bos varius.

шаруља, f. *die schedige Kuh*, bos varia.

Petrović 2013:

Шарац, коњ шареног крзна

Шарџв, пас шареног крзна

Шароња, в. *Шарга*¹⁶

Шаруља, крава шареног крзна

1.3. Zoonimi motivisani dominantnom osobinom životinje koja nije uslovljena bojom

Kako boja nije jedini (iako na teritoriji prijepoljske opštine jeste najčešći) faktor pri imenovanju neke životinje, tako kao motiv za *zoonominaciju* može poslužiti neka upečatljiva i(li) lako uočljiva osobina pojedine životinje, a u tu svrhu obično posluže pojedinačni delovi tela, kao što su rep ili rogovi, ili pak izgled krzna ili perja po glavi, vratu i nogama date životinje. Takođe, pomenuta dominantna karakteristika ne mora obavezno biti *fizička osobina* – za nominaciju može da posluži i *narav (ponašanje)* životinje, kao i *vreme rođenja* (ili *mlađenja*) i slično.

Zoonimi motivisani *neobičajenom dužinom ili odsustvom repa* životinje zastupljeni su u oba poređena sistema i među njima su nađena dva primera koja se poklapaju – po jedan za bika sa upečatljivom ćubom (*kitom*) na kraju repa i za bika kome nedostaje rep, pa je stoga *kus*¹⁷.

Vuk:

кѣтоња, m. име вољу, *Ochsename*, pomen bovi indi solitum.

кѣсоња, m. кус во, *der Stussochs*, bos cauda truncata: Да пугте кусоњу под пласт (нарастао би му реп).

Petrović 2013:

Кѣтоња, бик са ђубом беле или светложуге боје на крају репа

Кѣсоња, бик који нема реп

Zoonimi motivisani *opštim izgledom i(li) veličinom rogova* životinje u srpskoj zoonimiji sa semantičkog aspekta čine relativno prozirnu skupinu pošto se u njenoj osnovi se nalazi imenica *rog*, pa su u ovoj grupi, od većeg broja prisutnih primera, dva koja se u poređenim sistemima podudaraju upravo izvedena gore pomenute imenice.

Vuk:

рѣгоња, m. *ein Ochs mit großen hörnern*, bos cornutus, cornibus grandibus praeditus [cf. рогов].

рѣгуља, f. Крава великијех рогова, *eine Kuh mit großen hörnern*, cornuta vacca: Не дају (т. ј. много млијека) *рогуље*, веће многуље.

Petrović 2013:

Рѣгоња, в. *Рѣган*¹⁸

Рѣгуља, в. *Рѣга*¹⁹

Jedini primer za poklapanje zoonima motivisanih *neobičajnom osobinom (ili osobinama) nogu* životinje potvrđen je u zoonimu *Ćuba*. Vuk ne daje detaljan opis fizičkog izgleda životinje imenovane ovim zoonimom, dok se u razgovoru sa informatorima sela Miljevići dobija nešto detaljniji opis osobine koja je poslužila kao motiv za nominaciju.

Vuk:

Һѣба, f. *die Schopfhenne*, gallina cristata, [cf. капорка, капура, һѣбача].

Petrović 2013:

Һѣба, овца са дугим праменовима длаке међу роговима

Celokupna konstitucija životinje kao motiv za imenovanje najčešće podrazumeva lep i prijatan, ili pak neugledan i odbojan izgled životinje, mada je to obično (ali ne i obavezno) ređa pojava, jer vlasnik životinje (nominator) uglavnom ne želi stalno podsećanje na izgled svoje životinje ukoliko taj izgled nema pozitivnu konotaciju. To je najverovatnije jedan od razloga zbog kojih je Vuk u svom *Rječniku* zabeležio samo odrednicu *ždral*, koja je pozitivne konotacije i može se svrstati u ovu skupinu, dok je na teritoriji Miljevića zabeleženo jedanaest zoonima od kojih je samo jedan negativnog karaktera, a (uslovno) najpribližniji podudaranju sa pomenutim primerom iz *Rječnika* bio bi zoonim *Soko*, koji označava krupnog i snažnog konja.²⁰

Zoonimi koji odražavaju *ponašanje i narav životinje*, kao i oni nastali prema *vremenu rođenja (ili mladenja)* nisu dali poklapanja u poređenim sistemima, budući da obe ove grupe zoonima zajedno u *Rječniku* broje svega tri, a u Miljevićima četrnaest primera – ali je najveći njihov broj nastao procesom *transonimizacije*, odnosno prevođenjem drugih onimskih klasa u klasu zoonima, dok su takvi primeri u *Rječniku* beleženi u svojim osnovnim onimskim klasama.

2. Nemotivisani zoonimi

Nemotivisani zoonimi su oni zoonimi koje je nemoguće valjano analizirati leksičko-semantičkom analizom, čije etimološke analize uglavnom ne daju zadovoljavajuće rezultate i koji se ne mogu svrstati u neku od ranije utvrđenih skupina na osnovu podataka i informacija dobijenih istraživanjima na terenu. U tom smislu, njihov motiv nastanka ostaje neotkriven, i zbog toga se u većini publikacija oni uglavnom samo pobroje i eventualno akcentuju (pri čemu se u ovu grupu neretko svrstavaju i zoonimi motivisani ličnim imenima stranog porekla).

Za dva nemotivisana zoonima u *Rječniku (bokile i bušat)* Vuk ne daje nikakvo objašnjenje, osim da je u pitanju ime životinje, a jedini nemotivisani zoonim zabeležen na terenu Miljevića jeste ime konju, *Đogat*, o kome je ranije bilo reči. Očigledno je da se u ovom primeru na terenu ispitivanog prijepoljskog sela (a vrlo moguće i okoline) bela boja kao motiv nominacije izgubila, ali je ostala pozitivna konotacija pri imenovanju ovim zoonimom.

ZAKLJUČAK

U Vukovom *Rječniku* pronađena su 104 zoonima (Petrović 2019), dok je u razgovoru sa žiteljima Miljevića zabeleženo 157 zoonima (Petrović 2013). Od tog broja, u ovom radu nađeno je 26 primera koji imaju *identičnu fonetsku strukturu*. Na prvi pogled, moglo bi se pretpostaviti kako između ova dva zoonimska sistema nema mnogo sličnosti – ali osim pomenutih 26 primera, poklapanja su uočena i u prisustvu (i čuvanju) velikog broja reči i osnova iz kojih se najveći broj zoonima izvodi, kao i arhaičnih naziva za nijanse osnovnih boja, koji se u svesti i aktivnoj

upotrebi naroda od zaborava čuvaju kroz motivaciju i *zonominaciju*, i tim zajedničkim crtama se ogledaju najvažnija podudaranja poređenih zoonimskih sistema.

Otvorenost zoonimskog sistema Miljevića ogleda se u primerima prelaska leksema iz drugih onimskih kategorija u klasu zoonima kroz proces *zoonimizacije* (što je posebno izraženo po pitanju antroponima stranog porekla), dok u sistemu zoonima *Rječnika* takvih primera gotovo da nema. Razlog za to je jasan: bilo da je u Vukovo doba proces zoonimizacije zahvatao bogat sloj drugih onimskih klasa ili ne (a ne uočava se razlog zašto to ne bi bio slučaj), u *Rječniku* je svaka onomastička odrednica definisana prema svojoj osnovnoj (matičnoj) klasi onima jer popisivanje zoonima *nije bio prioritet* pri nastanku *Rječnika*. S druge strane, zoonimi u Vukovom *Rječniku* imaju bogatiji sloj sinonima nastalih od istog prideva, imenice ili osnove, i to iz razloga što je danas, u odnosu na Vukovo vreme, u seoskim domaćinstvima prisutan mnogo manji broj gajenih životinja, pa se stoga pamte i u službi ostaju uglavnom oni oblici koji bi se mogli nazvati *primarnima*, a iz kojih su izvedeni ranije pomenuti sinonimi.

U tom smislu, može se zaključiti da postoje brojna podudaranja savremene zoonimske leksike koju predstavlja sistem zoonima zabeležen u Miljevićima kod Prijepolja i iste takve leksike iz doba nastanka Vukovog *Rječnika* – ako ne u primerima sa identičnom fonetskom strukturom, a ono svakako u jezičkim elementima kojima se izražavaju motivi za nominaciju i nastanak zoonima kao onomastičke kategorije.

Reference

- Bukumirić, M. (1992). *Pastirska terminologija Goraždevca*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku XXXV/1, Novi Sad, 161–193.
- Femić M. (1999). *Prijepoljski kraj u prostoru i vremenu*, Srpsko geografsko društvo, Beograd, 1–152.
- Ivić, M. (1995). *O zelenom konju*, Novi lingvistički ogledi, Beograd, 87–101.
- Nikolić M. (1991). *Govori srbijanskog Polimlja*, Srpski dijalektološki zbornik XXXVII, Beograd, 1–548.
- Peco, A. (1981), *Prilozi proučavanju prijepoljskog kraja. I. Govor Milakovića u svetlosti susjednih ijekavskih govora; II. Govor sela Hisardžika*, Seoski dani Sretena Vukosavljevića VIII, Prijepolje, 239–262.
- Peco, A. (1981), *Savremena slika ijekavsko-ekavskih odnosa u govoru prijepoljskog kraja*, Seoski dani Sretena Vukosavljevića XIV, Prijepolje, 211–219.
- Petrović, V. (2007). *Zoonimski sistem Gornjih Stranjana (kod Prijepolja)*, Šezdeset godina Instituta za srpski jezik SANU, Zbornik radova II, Beograd, 129–137.
- Petrović, V. (2013). *Zoonimski sistem sela Miljevići (kod Prijepolja)*, Godišnjak za srpski jezik Filozofskog fakulteta u Nišu, Godina XXVI, broj 13, Niš, 2013, 413–425.
- Petrović V. (2019). *Sistem zoonima u Vukovom Rječniku*, Naučne publikacije Državnog univerziteta u Novom Pazaru, Serija B, Društvene i humanističke nauke, 2/1, Novi Pazar, 2019, 10–20.
- Pižurica, M. (1971). *Iz onomastike Rovaca. Imena domaćih životinja*, Prilozi proučavanju jezika VII (Poseban otisak), Novi Sad, 167–185.

Pižurica, M. (1994). *Prilog rekonstrukciji autohtonih spektra boja. Boje u zonimiji*, Folklor u Vojvodini 8, Novi Sad, 98–102.

RSANU, (1959–2006). *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika 1–17*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd.

Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb.

Stefanović Karadžić, V. *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskijem riječima, Sakupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić*, u Beču 1852.

Šćepanović, M. (1997). *Imenoslov valjevske Petnice*, Beograd–Valjevo.

Šćepanović, M. (1998). *Kategorizacija vrsta riječi u onomastičkoj nominaciji*, Naučni sastanak slavista u Vukove dane 27/2, Beograd, 289–297.

Šćepanović, M. (2000). *Zoonimija podjavorskih sela*, Srpski jezik V/1–2, Beograd, 2000, 595–623.

Šćepanović, M. (2002). *Zoonim kao onomastički termin*, Srpski jezik VII/1–2, Beograd, 321–326.

Vlahović, P. (1976), *Etničke prilike u prijepoljskom kraju*, Seoski dani Sretena Vukosavljevića IV, Prijepolje, 167–176.

Vuković, G. (1994). *Simbolika boja u leksici i onomastici*, Folklor u Vojvodini 8, Novi Sad, 87–90.

Žugić, R. (2004). *Motivisanost zoonima i njihov odnos prema ličnim nadimcima i ličnim imenima*, Južnoslovenski filolog LX, Beograd, 177–192.

*Primljeno 15. avgusta 2020,
nakon revizije,
prihvaćeno za publikovanje 25. septembra 2020.
Elektronska verzija objavljena 1. oktobra 2020.*

Veselin Petrović je završio osnovne studije na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu (smer: *Srpski jezik i književnost*), gde je i magistrirao (smer: *Nauka o jeziku*) i stekao naučnu titulu magistra lingvističkih nauka. Zaposlen je na Institutu za srpski jezik SANU na odseku *Dijalektološka istraživanja srpskog jezičkog prostora* i jezičke discipline kojima se bavi jesu sociolingvistika, onomastika i dijalektologija srpskoga jezika.

SIMILARITIES IN THE ZOONYMYCAL SYSTEMS OF VUK'S RJEČNIK AND A VILLAGE FROM THE MUNICIPALITY OF PRIJEPOLJE

This paper gives an overview and analysis of the similarities between the zoonymic systems in Vuk's *Rječnik* and the Prijepolje village of Miljevići. The introductory part discusses onomastic terms and their *status* in the mentioned zoonymic systems, with special reference to the definition of the term *zoonyms*. The central part of the paper deals with the observed similarities (and some differences) of the mentioned systems which are divided into *motivated* and *unmotivated* zoonyms, where motivated zoonyms are classified into three lexical-semantic groups (color of the whole animal body, color of one animal body part and some dominant animal feature that is not conditioned by color) within which zoonyms are

further divided into subgroups, according to the traditional classification of Serbian zoonymic lexic. The final part gives a concluding review of the causes and reasons for the observed matches and differences in the observed zoonymic systems.

Keywords: Vuk's *Rječnik*, Miljevići, zoonym, zoonymy, motivation, nomination, matches.

¹ Ovaj rad finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije prema Ugovoru broj 451-03-68/2020-14/200174 koji je sklopljen sa Institutom za srpski jezik SANU.

² O motivisanosti zoonima i njihovoj simbolici v. Vuković 1994: 87–90 i Žugić 2004: 177–192.

³ O zoonimskoj terminologiji i zoonimu kao jednom od onomastičkih termina v. Šćepanović 1998: 289–297 i Šćepanović 2002: 321–326.

⁴ Za više informacija o kriterijumima utvrđivanja zoonima iz Vukovog *Rječnika* v. Petrović 2019: 10–12.

⁵ Za više informacija o etničkim, geografskim i istorijskim prilikama u prijepoljskom kraju v. Vlahović (1976) i Femić (1999).

⁶ Za više informacija o jezičkim karakteristikama Miljevića i šireg prijepoljskog kraja v. Nikolić (1991), Peco (1981), Peco (1991) i Petrović (2013).

⁷ **Gálja / Gälja**, koza / ovca crne boje dlake (Petrović 2013: 416).

⁸ **Bêlā**, krava / ovca / koza bele boje dlake (Petrović 2013: 416).

⁹ Isp. *zèkast* 'koji je boje zeca, sivkast, zelenkast, zelenkastosiv' (RSANU: *zekast*) i *zekast* 'zelenkastosiv' (Skok: *zekast*).

¹⁰ Zoonimi iz *Rječnika* nastali iz prideva *macast* svrstani su u ovu grupu prema tamnosivoj nijansi boje domaće mačke.

¹¹ Isp. *šìgav* 'siv, boje kad vuna osedi' (Skok: *sigav*).

¹² Za više detalja o zelenoj boji u značenju sive boje v. Ivić 1995: 87–101.

¹³ Isp. *dòrat* 'konj mrke, tamnoride boje' (Skok: *dorat*).

¹⁴ Za više informacija o zoonimima motivisanim crvenom bojom v. Bukumirić 1992: 161–193, Pižurica 1971: 167–185, Pižurica 1994, 98–102 i Šćepanović 2000: 595–623.

¹⁵ Isp. *šàra* 'šarena ovca, kokoška' (Skok: *Šara*) i *šáro* 'ime psu' (Skok: *Šaro*).

¹⁶ **Šàrga**, bik šarenog krzna (Petrović 2013: 419).

¹⁷ Isp. *kùs* 'koji je bez repa ili sa kratkim, skraćenim repom' (RSANU: *kus*) i *kùsa* 'naziv i ime domaćim životinjama kusavog repa' (RSANU: *kusa*).

¹⁸ **Rògan**, bik / ovan velikih rogova (Petrović 2013: 420).

¹⁹ **Ròga**, ovca / koza / krava velikih rogova (Petrović 2013: 420).

²⁰ Za više informacija o ovim zoonimima v. Petrović 2013: 421 i Petrović 2019: 17.